

Supplement

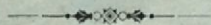
till

# „Reseturer i Finland“ I

*Kellom*  
gällande

Reseturen

Tavastehus—Tammerfors—Nokia—Kangasala.



Helsingfors,  
Päivälehtis tryckeri, 1893.



Supplement

till

# „Reseturer i Finland“ I

gällande

Reseturen

Tavastehus—Tammerfors—Nokia—Kangasala.



Helsingfors,  
Päivälehtis tryckeri, 1893.





## Innehåll.

	Sid
Inledning . . . . .	4
Reseliteratur . . . . .	5
Biljettpris . . . . .	5
Tågens ankomst- och afgangstider . . . . .	5
Reseplaner . . . . .	6
Kanot- och båtfärder . . . . .	7
Velocipedresor . . . . .	9
Tillägg och rättelser till „Reseturer i Finland“ I . . . . .	9
Önskan . . . . .	16

---

## *Inledning.*

*Turistföreningen i Finland* utgaf år 1888 första häftet af publikationen: „Reseturer i Finland“, hvori nöjderna kring Tavastehus och Tammerfors beröras. Men då några år sedan dess förflutit, måste för närvarande mången i häftet ingående notis sakna giltighet eller rent af värka vilseledande. För att i någon mån afhjelpa denna brist har turistföreningens filial i Tammerfors genom utgifvande af detta supplement till „Reseturerna“ velat med nödiga upplysningar tillhandagå turister, hvilka ärna besöka ofvannämnda sevärda orter inom Tavastehus län.

Hj. S.

---

## Reseliteratur.

- „Reseturer i Finland“ I, utgifven 1888, pris 2 m.  
 „Turistkartor för resor i Finland“, pris 3 m. 50 p.  
 „Turisten 1893“, pris 1 m.  
 „Till sjöar och åsar i Tavastland“, af E. N. 1887, pris 1 m. 75 p.  
 „Natursköna nejder och sevärda ställen i Finland“ II, pris 4 m. 75 p.

### Biljettpris:

#### A) Enkel passagerarebiljett.

Pris: H:fors—T:hus	I 10,50.	II 6,80.	III 4,70.
—T:fors	I 17,10.	II 11,10.	III 7,70.
—Vehmais	I 18,00.	II 11,70.	III 8,10.
*) —Halimaa	—.	II 12,50.	III 8,70.
—Suinula	—.	II 12,50.	III 8,70.
T:hus—T:fors	I 8,00.	II 5,20.	III 3,60.
T:fors—Vehmais	I 1,20.	II 0,70.	III 0,50.
—Halimaa	—.	II 0,90.	III 0,60.
—Suinula	I 2,00.	II 1,30.	III 0,90.

### Giltighetstid:

H:fors—T:hus afstämplingsdagen.  
 ” —T:fors och de närmaste stationerna på Vasabanan: 2 dagar, afstämplingsdagen inberäknad. \*\*)

#### B) Retourbiljett.

Retourbiljett måste lösas särskildt för sträckan H:fors—T:hus, eventuellt Parola, samt derifrån till T:fors och från T:fors—Suinula.

Pris: H:fors—T:hus	I 16,80.	II 10,90.	III 7,50.
—Parola	I 17,60.	II 11,40.	III 7,80.
T:hus—T:fors	I 12,80.	II 8,30.	III 5,80.
Parola—T:fors	I 11,60.	II 7,50.	III 5,10.
T:fors—Suinula	—.	II 2,10.	III 1,40.

Giltighetstid: 5 dagar, afstämplingsdagen inberäknad. \*\*)

Tågens ankomst- och afgångstider för öfriga afstigningsplatser utom Halimaa haltpunkt, hvilken icke finnes upptagen i tidtabellen öfver järnvägstågen, se „Turisten“ 1893 pag. 8 och 12.

\*) På Vasabanan saknas I klass.

\*\*) Vid hvarje afstigning måste biljetten af stationsinspektör stämplas för att gälla fortsättningsvis.

Passageraretåget H:fors—U:borg passerar Halimaa kl. 2,30 e. m.  
 Godståget d:o kl. 12,30 e. m.  
 Passageraretåget U:borg—H:fors kl. 3 e. m.  
 Godståget d:o 8,30 f. m.

## Reseplaner.

### A) Omgifningarna kring Tavastehus.

Sevärda platser i näjden kring Tavastehus kunna sammanfattas i 3 grupper:

- I. Karlberg—Aulango—parken.
- II. Kattis—Kappola—Vonå kyrka.
- III. Sachsiska Schweiz eller den s. k. Ahvenistotrakten—Hattelmala—Perttula.

Hvarje grupp medhinnes på en lustfärd. Gruppen I rekommenderas i främsta rummet; gruppen III därnäst. Från gruppen II kan Vonå kyrka bortlemnas af den som mindre intresserar sig för gammal arkitektur än för naturscenerier.

#### I.

Åkare från T:hus—Karlberg—Aulango—Karlberg till trakten af järnvägslinien; åkaren afskedas. Promenad öfver järnvägsbron—parken. Därifrån kan man om man så vill per telefon få annan åkare till staden.

Denna tur kan lämpligast företagas med båt till trakten af Tammelanders villa — promenad till Aulango (1 kilometer); derifrån till Karlberg (1 kilometer), till båten ( $\frac{1}{2}$  kilom.), öfverfart till parken och därifrån till staden.

#### II.

Åkare till Kattis, båt till Kappolanvuori, åkaren väntar vid Kattis; färd vidare till Vonå kyrka och staden. — Från Kattis finnes för promenerande en genväg öfver ängen till staden. Man bör använda denna blott vid lågt vattenstånd och torr väderlek.

#### III.

Åkare till nya begravningsplatsen. Utsikten öfver Ahvenisto sjö beskådas; färd vidare till Hattelmala och Perttula.

Lemnas Ahvenisto bort kan Perttula och Hattelmala bekvämt besökas sjöledes öfver Surbrunn (se Reseturerna).

### B) Tavastehus—Monaala—Pälkäne.

(Turen B. i „Reseturerna“ pag. 6—8.)\*

### C) Tavastehus—Sääksmäki—Valkiakoski.

(Turen C. i „Reseturerna“ pag. 8.)\*

---

\*) Reseplanerna B—E, se pag. 10.



**D) Valkiakoski—Pälkäne.**

(Turen D. i „Reseturerna“.) \*)

**E) Valkiakoski—Kaivanto—Kangasala.**

(„Turen i E. i „Reseturerna“.) \*)

**F) Parola.**

Ankomst helst med passageraretåg från Thus kl. 11,33 f. m. Promenad genväg  $\frac{1}{2}$  kilom. från stationen till gästgifveriet (mat, logi och åkare). — Färd härifrån åt olika håll. — I. Parola malm. II. Hattula gamla och nya kyrkor, Saarela, Mierola, Herrnäs. Affärd åt T:fors helst 9,44 e. m. med järnväg, men äfven lämpligen med häst förbi Hattula kyrkor och Vermasvuori i Hauho till Pälkäne, Kangasala och T:fors.

**G) Omgifningarna kring Tammerfors.**

Se närmare pag. 10—13.

**H) Nokia.**

Se pag. 11—12.

**I) Kangasala.**

För järnvägsresa till Kangasala finnes 3 lämpliga afstigningsplatser: Vehmais, Halimaa och Suinula.

Af dessa rekommenderas Halimaa främst, därefter Vehmais, se vidare pag. 13.

Suinula afstigningsplats föreslås endast för dem, som ämna besöka Harjula ås. — Vi känna oss dock hellre böjda för att afråda en färd till det beryktade stället än tillstyrka densamma, på grund af att intet ännu blifvit gjordt för att upphjelpa och underlätta denna resetur. (Se för öfrigt Reseturerna pag. 16.)

**K) Pälkäne.**

En färd till Pälkäne utgör fortsättning på resan till Kangasala. Återfärden kan ske antingen genom Kangasala till Halimaa, Vehmais eller Tammerfors eller också framåt genom Hauho öfver Vermasvuori berg till Parola eller Tavastehus.

Se närmare pag. 15—16.

**Kanot- och båtfärder.**

Få orter inom landet kunna täfla med Kangasala och dess omnejder i afseende å lämplighet till utflykter längs vattendragen. Flere utgångspunkter finnas, hvarifrån man med en god karta som ledning kan företaga otaliga kortare och längre turer utan att behöfva återvända samma väg man farit. Sjelffallet besökas under dylika färder illa försedda och fattiga hem. Ofta inställa sig mot-

\*) Reseplanerna B—E, se pag. 10.

gångar af hvarjehanda slag. Men tålamodet hos en resenär, som ger sig ut på dylika färder, bör blott växa med umbärandena. Speciellt geografiskt intresse erbjuder följandet af de många utloppsvägar, hvilka Längelmävesi under tidernas lopp inslagit. Mest rationellt är att först följa den nutida eller tredje stråten: *Kaivanto—Valkiakoski*.

I Roine's skärgård kunna flere sund väljas till genomfart. Här finnes en sådan rikedom på långa smala farleder att östra sidan af Roine nästan påminner om ett floddelta med många utloppsarmar. Holmarna äro bebodda; flere äro förenade genom broar såväl med hvarandra som med fastlandet. En del af sträckan kan om söndag tillryggeläggas gratis i kyrkobåt från Talviahti hamnplats vid foten af Kejsaråsen mellan Kaivanto och Joutsiniemi. Återfärden från Valkiakoski kan ske längs Längelmävesi's andra utloppsvägar genom Pälkäne öfver Mallasvesi uppför Kostia å till Pälkänevesi och Ihari. Se vidare pag. 10 och 15 af denna bok samt pag. 9 i „Reseturerna“.

För att komma till kännedom om Längelmävesi's första utlopp följes *Sarsa* bädd ända till Roine antingen i känot eller bekvämast promenaderande, se pag. 15. Orsaken till att Längelmävesi öfvergaf sin förra bädd längs *Sarsa* och tog ett nytt utflöde i en omväg genom Ihari till Pälkänevesi sjö var att en grundlig kärrbränning omkring år 1600 utfördes vid Ihari och att de öfverliggande sjöarne banade sig där ett nytt aflöpp. Kvarnar anlades här i stället för kvarnarne vid *Sarsa*, hvarom folket ännu bevarar en versifierad krönika lydande:

„Ilkeä Iharin koski  
saattoi Sarsan vaivaseksi.“

Stygga forsen vid Ihari,  
bragte *Sarsa* på fall.

Under en känotfärd från kyrkobyen längs *Kirkkojärvi, Taivalahti* och *Säkkijärvi* till Roine blifver turistens förtrogen med en del af den stråt, som i urtider förbundit Kangasalavatten öfver Suoramaanjärvi, Kaukajärvi, några namnlösa träsk norr om Messuby kyrka, Vuohensilta å, Lidesjärvi och Spinni å med Pyhäjärvi vid Tammerfors. Några exkursioner i Ilkkotrakten (se pag. 13) samt kring Messuby kyrka och Vuohensilta skulle klargöra för betraktaren huru småningom under tidernas lopp här en större vattenvägs delat sig i tvenne mindre. Vattnet, som förr rann åt Pyhäjärvi, då delar af Lempälä, Vesilahti, Messuby, Kangasala, Pälkäne och Sääksmäki voro till en ö omslutna af vatten, rinner nu från Kaukajärvi åt tvänne håll, Roine och Pyhäjärvi.

Genom att jämföra alla dessa ofvanpåpekade fyra vattenleder med hvarandra får den som sett dem en tydlig bild af det slags geologisk förändring, hvilken i sjöarnas småningom skeende uttorkning för närvarande pågår i vårt land.

Bland längre båt färder föreslås färd öfver Pälkänevesi till Haapamäki, promenad  $3\frac{1}{2}$  kilometer till Haltia by, båt färd till Luopiois kyrka och därifrån vidare längs Kukkiavattendraget till Viha-järvi och Vihavuosi by, hvarifrån färden längs Hauhostråten fortsättes till Pälkäne. Bland sevärda platser i Hauho socken kunna Hyyp-

piön vuori (ej långt från Lehdesmäki), kyrkan med Kotkaåsen strax invid, Liinavuori (nära Alvettula by), Vermasvuori (1½ kilometer från Lehtelä by) samt Lautsia egendom uppräknas.

Intressant är att på en sådan färd begagna sig af kyrkobåt. För detta ändamål bör man passa på att man söndagmorgon tidigt befinner sig antingen i Haltia by för färd till Luopiois kyrka och därifrån i Puutikkala bys kyrkobåt vidare eller ock i Vihavuosi för färd till Hauho kyrka och med Ilmoila bys kyrkobåt vidare längs det täcka Ilmoilanselkä, hvilken sjö genom Kyllö ström utfaller i Pintele sjö i Pälkäne socken. \*)

För *Velocipedfärder* lämpa sig vägarna inom Pälkäne socken bäst. Men äfven inom Kangasala finnas ypperliga vägar. Som lämp-  
liga turer föreslås:

- a) *Kaivanto—Ihari—Onkkala—Kaivanto.*
- b) *Onkkala—Ruokola—Kyllö—Närhi—Harhala—Onkkala.*
- c) *Kangasala kyrkoby—Vesijärvi* rundt.
- d) *Kangasala kyrkoby—Längelmävesi* rundt.

## Tillägg och rättelser till „Reseturer i Finland“ I.

### A. Tavastehus jämte omgifningar.

#### *Åkarepris:*

Från staden till parken . . . . .	— m. 60 p.
” ” ” slottet . . . . .	— ” 40 ”
” ” ” finska kasernen . . . . .	— ” 40 ”
Per timme . . . . .	1 ” 50 ”
Till Hattelmala och tillbaka omkring . . . . .	2 ” — ”

icke korrigerade åkarepris gälla fortfarande.

Åkare fås per telefon om apotekar Pomoell uppringes.

*Hôtel:* Nordins hôtel (numera Stadshôtellet). Rum fås å 2 m. 50 p.—4 m. per dygn, Societetshuset (från 1 Augusti) rum å 2 m. 50 p.—4 m. \*\*) *Hôtel Riga* (gästgifveriet) samt Larssons hôtel, rum för resande. Mat serveras å Theaterrestaurationen, i parken och å Stadshôtellet.

Kyrkan ombygdes till korskyrka 1892, hvadan numera kyrkans ursprungliga runda amfiteatraliska form (Gustaf III idé) mindre tydligt framstår.

*Ångbåtskommunikationen* mellan staden och dess omgifningar är tyvärr för närvarande högst oregelbunden

Endast ångbåten „*Toimi*“ afgår alla dagar kl. 2 e. m. från staden till Lahdentaka egendom i Tyrvöntö samt återvänder kl. 10 f. m. följande dag.

Angående hyra af ångbåten „*Into*“ för större eller mindre sällskap vände man sig till borgaren H. Heino (telefon 112). Ångbåtsurer på de vackra vattnen äro synnerligen att rekommendera.

*Perttula* egendom har från friherrliga ätten Rehbinders öfvergått i finska statens ego, som derstädes förlagt en förbättrings-

\*) Angående ångbåtsfärder telefonera till Valkiakoski öfver Tammerfors och hör åt när nästa ångbåt trafikerar orten.

\*\*) Detta hôtel har nyligen öfvertagits af en ny egare, som icke beviljar rabatt åt turister.

anstalt för sinnessvaga. Inrättningen förtjänar att beses jämte de vackra omgifningarna. En afvikning hit från Tavastehus förenas lämpligast med färd till Hattelmala.

**Kattis** egendom (egare kommunalrådet Lönnholtz's arfvingar) belägen i närheten af Katuma sjö, förtjänar att beses, helst på samma gång som Kappolanvuori. På Kattis finnes gamla fästningsvallar. Åkare från staden till Kattis 1 m. 50 p. Roddare från Kattis till Kappolanvuori. Från Kattis finnes en genväg öfver ångar till staden.

**Karlberg.** Bland nytt och sevärdt på detta ståtliga gods må nämnas ett tempel med glasmålningar i parken åt Katajisto sidan. Härifrån har man utsikt åt Hattula fjärden. Färden till Aulango kan ej nog rekommenderas.

#### B. Tavastehus, Monaala—Pälkäne.

Denna resetur är mera obekvämt än förr, på grund af att ångbåten „Toimi“ icke utsträcker sina turer längre än till Lahdentaka.

Men önskar resanden begagna sig helst af vattenväg eller i allmänhet undvika jernväg, så far han till Lahdentaka med „Toimi“ kl. 2 e. m., promenerar till närmaste gård 1 eller 2 kilom. eller på sin höjd till Tyrväntö kyrka (5 kilom.) och leger sig roddare till Puntakivi gästgifveri, hvarifrån färden utsträcker genom Hauho till Pälkäne med häst. På vägen är 1 kilometer bakom Palsari förra marknadsplats Vermasvuori berg i Hauho, hvarifrån man har en storslagen utsigt öfver Vanajavesi, Jokijärvi och Ilmoilanjärvi sjöar jämte mellanliggande vida skogsmarker, odlingar, gårdar och byar.

#### C. Tavastehus—Sääksmäki—Valkiakoski,

##### D. Valkiakoski—Pälkäne samt

##### E. Valkiakoski—Kaivanto—Kangasala

förfalla tillsvidare på grund af att regulär ångbåtskommunikation saknas, såvida ej ångbåt kan hyras i Tavastehus (Heino) Tammerfors (Tallqvist, Kiuttu, Idman) eller Valkiakoski eller också någon af Valkiakoski båtarna tillfälligtvis gör turer. Hör åt per telefon öfver Tammerfors.

#### F. Pälkäne—Kaivanto—Kangasala.

Utom stora allmänna landsvägen till Tfors kan en annan, något längre väg, begagnas af den som önskar se Ihari, det ställe, der Längelmävesis vatten brusade som fors, förr än Kaivanto kanal gräddes och den tidigare och kortare afloppslinien mellan Längelmävesi och Roine artificiellt återställes.

För den som har godt om tid föreslås bätväg från Onkkala till Ihari. Från Keljo,  $\frac{1}{2}$  kilometer från Ihari, kunde bätfärden fortsättas längs Heposelkä t. ex. till Kaivanto eller Vexiö. Speciellt intresse erbjuder denna vackra vattenväg genom att visa huru långsamt naturen sopar igen sina fjät. Man skönjer nämligen tydligt här en gammal öfvergifven bädd för det ganska betydande Längelmävesi-systemet.

Närmaste jernvägsstation till Pälkäne är numera Halimaa haltpunkt.

#### G. Tammerfors.

*Rum för resande:*

Stadshotellet 3—5 m.



Societetshuset 2—4 m.

Lindroos hôtel (innehafvarinna A. Andström) 2 m. och

Hôtel Vasa 1 m. 50 p.—3 m.

Restaurationen i kyrko- eller rättare badhusparken existerar icke.

Joselins restauration å Pyynike är med skäl icke lika uppburen af allmänheten som förr.

Rosendahls utvårdshus å Pyynike är så till vida ett nykterhetsvårdshus att brännvin, öl, cognac och likörer icke serveras. Utsikten från trappan är atomordentlig.

Telefon: tvenne bolag.

Åkare: För enkel färd inom staden, Kortelahti och

Mustalahti hamn . . . . .	— m. 50 p.
För hvarje afstigning med högst ¼ timmes uppehåll . . . . .	— ” 50 ”
Till Hatanpää, rullbanorna vid Piispala by Koukku- niemi villa . . . . .	1 ” 25 ”
Till Ilatorni och villorna i Pyynike . . . . .	1 ” — ”
För en timmes oafbruten åkning . . . . .	2 ” 50 ”
För en timmes åkning med afstigningar . . . . .	1 ” 50 ”
För en timmes väntning om dagen . . . . .	— ” 75 ”
För färd från det efter kl 11 och före kl. 12 om nat- ten ankommande tåget och färd till det före kl. 7 f. m. afgående tåget . . . . .	— ” 75 ”

För åkning nattetid från kl. 12—6 på morgonen betalas dubbel afgift.

Om för vagn eller släde användes 1 häst förhöjes legan inom staden med 10 p. och utom staden med 50 %, men användes 2 hästar är legan dubbel.

Ångbåten „Nisse“ afreser från fiskarhamnen vid strömmen hvarje hvardag

kl. 7,30 f. m.
” 11 ”
” 2,30 e. m.
” 4 ”
” 6 ”

och lägger till vid följande bryggor: Hatanpää, Pyynike, Metsola, Enqvist's, Blom's, Lindell's, Clayhill's, Fontell's och Sandberg's villor, Pardola och Pere.

Dessutom far ångbåten 5,30 f. m. till Fontell's och Sandbergs villor och till Naistenmatka, hvilket sistnämnda ställe båten äfven besöker på sin tur kl. 6 e. m.

Alla helgfria dagar afreser „Nisse“

kl. 11 f. m.
” 1 e. m.
” 5 ”
” 9 ”

till alla förutnämnda bryggor utom Naistenmatka. — Alla Onsdagar gör båten dessutom en aftontur kl. 9 e. m.

Ångslupen „Partola“ afgår från Maatjala (Nokia) till Tammerfors anlöpande mellanliggande Pitkäniemi, Villilä, Rahola, Hyhy

bys samt Pyynike bryggor, kl. 7 f. m., kl. 1 och kl. 4 e. m. Från Tammerfors till Maatiala (Nokia) kl.  $\frac{1}{2}$  12 p. d., kl.  $\frac{1}{2}$  3 och kl. 6 e. m. alla söckendagar förutom från Maatiala om Lördagarna kl.  $\frac{1}{2}$  7 f. m. Sön- och helgdagar från Maatiala kl.  $\frac{1}{2}$  7 f. m., kl.  $\frac{1}{2}$  3 och kl. 8 e. m. Från Tammerfors kl. 10 f. m., kl. 4 och kl.  $\frac{1}{2}$  10 e. m.

Obs! Under mellantiderna uthyres ångbåten till lustfärder.

Närmare meddelas om bord samt af Ludvig Tallqvist.

Enligt sista folkräkningen 1890 funnos i stadens kyrkoböcker inskrifna 22,169 personer.

### *Fabrikerna.*

Om resanden icke har tid att besöka flere fabriker, så bör han åtminstone icke försumma att se det största i den vägen d. v. s. den s. k. plevnasalen i bomullsfabriken. — Är han ömtålig för dam och dunster, hvilka gemenligen vålla besökaren obehag, må han utvälja till mål klädesfabriken, hvars salar äro ljusa, luftiga och särdeles propra.

### *Promenadturer.*

1. En promenad längs den under byggnad varande Björneborgska järnvägen är icke oäfven. Speciellt förtjenar bron öfver forsen beskådas (helst från Skyttälä sidan).

2. Pyynike—Ilotorni—Termopyle—Hagelfabriken—Tahmela—Piispala. Till utsigtstornet „Ilotorni“ å Pyynike åsen är en gångstig (genväg) utprickad med gul färg från hästtorget, invid gamla begravningsplatsen. Körvägen går längs åsen såväl till villorna å Pyynike som Ilotorni och hagelfabriken, Tahmela och Piispala rullbanor, till hvilket sistnämnda ställe äfven stora allmänna landsvägen åt Björneborg leder.

Strandvägen till Pyynike, en promenadväg försedd med hvilobänkar, som går nedanom körvägen parallelt med denna, är vacker och mycket trafikerad.

För den som önskar anträda färden med häst åkande eller ridande rekommenderas vägen förbi Ilotorni—Termopyle—Hagelfabriken—Tahmela—Piispala—T:fors. Den är utprickad med ljusröd färg.

För fotgängare är en spång längs åskammen från Ilotorni ntprickad med gul färg öfver „Raja-aita“ utsigtsplats till Piispala.

Vill den promenerande se allt hvad begge vägarna erbjuda följde han körvägen till hagelfabriken, men uppsöke sedan åsryggen, hvilken han följde förbi Raja-aita ända nära Piispala. Härifrån behöfver han icke gå långt tillbaka för att komma till Tahmela stora, svala och märkvärdiga källa. Från Piispala kan han följa stora allmänna landsvägen till staden.

Tahmela källa tros allmänt hafva fått sin upprinnelse genom att Näsijärvi småningom urholkat sig en fåra genom Pyynike ås. Det ymniga vattuflödet kan svårigen tänkas härröra ur samlat grundvatten, ty arealen, från hvilken vatten kunde rinna hit, är mycket liten. Hela vintern är Pyhäjärvi öppen utanför Tahmela, och vattenmassan håller en kvarn i gång året om.

3. *Kalevankangas* på östra sidan om staden, strax bakom nya begravningsplanen, bjuder på vidsträckt utsigt öfver staden, Pyhäjärvi och lidesjärvi. Hvilobänkar finnas.

*Ångbåtsfärder.*

4. Turer med „Nisse“ och „Partola“ bör icke försummas (se pag 11 och 12). Särskildt rekommenderas „Nisses“ tur till Blom's eller Lindell's villor, afstigning och promenad till Härmälä berg åt vester. Man fråge härom närmare ångbåtsbetjeningen. På bergsklacken å Härmälä äro bänkar och bord uppställda; vacker utsigt åt Hatanpää och Pyynike.

5) Angående längre ångbåtsurer längs Pyhäjärvi vattnen till Sotka ström, Vesilaks, Laukko etc. rådfråge man redaren, handlanden Kiuttu, per telefon eller uppsöke man Vesilaksbåtarna, hvilka ligga förtöjda vid fiskarhamnen, nedanom „Nisses“ landningsbrygga.

6) Näsijärvivibåtarnas turer finnas angifna i Turisten.

**Tammerfors—Kangasala.**

För resa till Kangasala per jernväg erbjuda sig trenne lämpliga afstigningsplatser: Vehmais, Halimaa och Suinula.

Af dessa rekommenderas Halimaa främst, ty härifrån kommer den resande snabbast och bekvämast till socknens hufvudorter, förutsatt att häst finnes emot vid haltpunkten. En person kan få rum i postkärran och slipper med denna till kyrkobyn. Men vill resanden säkerställa sig mot att nödgas till fots tillryggalägga den cirka 5 kilom. långa vägen till kyrkobyn bör han *före afresan från Tammerfors per telefon beställa häst åt sig till Halimaa*. Man ringe upp Kangasala central och fröken Grönlund.

I den händelse att resande försummat att telefonera efter häst, är det bäst att han afstiger vid Vehmais, promenerar 1 kilometer till Vehmais gästgifveri och fortsätter derifrån resan med häst till Kangasala kyrkoby.

Längs vägen finner han på telegrafstolpar och andra närstående föremål blåa fläckar utmärka vägen till „*Ilkko*“ utsigtsplats, belägen cirka 100 steg från allmänna landsvägen, 3 kilometer från Vehmais. Här blir turisten i tillfälle att se en i hög grad intressant rest (Kaukajärvi sjö) af en gammal vattenväg, som förbundit Kangasala vattnen med vattendraget invid Tammerfors. Under vattenrika år är vägen ännu öppen. Kaukajävis vatten flyter åt tvenne håll Roine och Pyhäjärvi. Vid medelvattenstånd är den på turistkartan angifna, åt Kangasala flytande leden delvis torr. Den andra leden, Vuohensilta å, som rinner ut i Iidesjärvi och derifrån i Pyhäjärvi vid Tammerfors, existerar deremot alltid. Som ett fel kan antecknas att den icke är utritad på kartan.

Kaukajärvi är en djup sjö med höga stränder. Södra stranden är betäckt med mörk granskog, som i präktig ram innesluter taflan vid Ilkko. — Vid östra ändan af sjön befinner sig i den djupa dalfåran ett kärr, hvarifrån vattnet söker sig till Suoramajärvi, derifrån till Kirkkojärvi, Taivaslahti m. fl. små träsk samt utfaller invid Joutsiniemi egendom i Roine.

I Kangasala kyrkoby finnes rum för resande å: Turisthärberget och Societethuset. *Turisthärberget* (föreståndarinna fröken Grönlund). Vårdad restauration efter taxa:

Middag . . . . .	1 m. 25 p.
Nattkvarter . . . . .	1 — ”
Frukost . . . . .	— ” 75 ”
Kvällsvard . . . . .	— ” 75 ”
Kaffe med bröd . . . . .	— ” 30 ”
Thé ” ” . . . . .	— ” 30 ”
Kaffe utan ” . . . . .	— ” 25 ”
Thé ” ” . . . . .	— ” 25 ”
Soda ” ” . . . . .	— ” 25 ”
Limonad . . . . .	— ” 25 ”

Häst och fordon fås genom fröken Grönlunds försorg, som äfven meddelar öfriga nödiga upplysningar.

Societetshuset (egare landthushållaren Tavela), som visat sig under föregående sommar icke kunna tillfredsställa den resande allmänhetens billiga fordringar, uppfyller beträffande logis numera ganska bra sitt ändamål. — Sal med piano.

I kyrkobyen finnes telefon till Tammerfors och Pälkäne (till förstnämnda ort tvenne ledningar: gamla och nya bolagets), postkontor, folkskola, en privat skola för väfnads- och annan kvinnoslöjd, den s. k. folkhögskolan, Thulé's orgelfabrik, allehanda handtvärkare, flere handelsbodar och några trädgårdar, mera än vanligt på landsorten vårdade. Hos fröken Grönlund och handlanden Harjunen säljas fotografiska vyer öfver näjden.

Inom sjelfva byn viker vägen upp till *kyrkåsen* med dess torn. Följande åskammen kommer man efter omkring 1½ kilometers promenad till en egendomlig kittelbildning i åskammen, mer typisk och djup än dem man ser på Vehoniemi åsen.

På andra sidan om Kirkkojärvi, helt nära Roine's strand, 5 kilometer från kyrkan, ligger forna kungsgården **Liuksiala**, hvilken tyvärr är blottad på alla forntida minnesmärken. Gårdens läge är något afsides från den allmänna turiststråten, hvarföre en färd dit måste företagas helt och hållet oberoende från andra utfärder.

Strax nedan om slöjdskolan, hvarifrån man har utsikt öfver flere vattendrag, finnes invid stranden af Kirkkojärvi en källa, som för några decennier tillbaka begagnades som helsobrunn och då drog till orten förnäm societet.

Vägen från kyrkobyen till Huutijärvi löper längs krönet af den vid både kyrkobyen och Huutijärvi afskurna åsryggen. Den åkande kan härifrån blicka vida omkring. Täckta vyer utbreda sig på hvardera sidan om vägen: på norra sidan synes Vesijärvi, på södra Roine jämte Kirkkojärvi och Taivaslahti.

Nära Huutijärvi äro uti granskogen bänkar utsatta på täcka, inbjudande platser. En vägvisarstolpe, uppställd vid allmänna landsvägen på åsen hänvisar till dem och från Huutijärvi är vägen hit utprickad med hvita kors.

Vid Huutijärvi finnes gästgifveri. Helt nära intill detta fås äfven rum och mat hos enkefru Sevón, hvars kloka och välvilliga omvårdnad om sina gäster mången resande med tacksamhet erkänner. Huutijärvi är lämpligt som utgångspunkt för turer åt många håll. Icke fullt ¼ kilometer härifrån längs Vasavägen passerar man den idylliska Vexiö (Vääksy) ån, vid hvilken det forna herresätet Vexiö är beläget.

Fås vägvisare, kan en utflykt till det på 1 kilometers afstand befintliga Mäyrävuori (Prinssibärget) förtjäna att företagas. För upprepade promenader till Kyrkobyen föreslås variation mellan de 3 vägar som erbjudas. Utom allmänna landsvägen längs åskammen



finnas tvenne spångar, hvardera treffliga promenadvägar; den ena på nordsidan af åsen, skyddad af sol, erbjuder svalka i sommarhettan. Längs hela denna väg blänker mellan granarna Vesijärvis vattenspegel. Den andra spången, hvilken äfven kan befaras med häst, följer södra sidan af åsen och löper ett längre stycke längs foten af densamma. Skogen är här mera omväxlande.

Nära Huutijärvi befinner sig *Sarsa* gamla strömfåra, hvilken väl förtjänar att beses. Gul färg, struken å stolpar och träd, utmärker vägen dit.

Tavastehusvägen går öfver botten af fåran, strax nedanom Huutijärvi. Det vore omöjligt att ana att det stolta Längelmävesi låtit sina böljor här ila fram, om icke smärre vattensamlingar på hvardera sidan om vägen förrådde en forntida större utsträckning af vattnet. — Följer turisten någon af de trenne utprickade, från allmänna landsvägen afvikande spångarna, af hvilka den mel-lersta mest direkt för till målet, öfverraskas han af att se långa, slingrande, flodlika sjöar, kvarblifna, rester af forna *Sarsa* ström. En säregen stillhet och ett visst ljust behag hvilat öfver denna till döden dömda flod. — Följer man dess strand åt öster kommer man till forna *Sorsa* fors, där kvarnar förr svängde sina hjul. Har man stigit ner längs forsbotten, så står man invid fortsättningen af strömmen, som sträcker sig ända till Joutsiniemi gård. Denna del kan lätt beskådas från allmänna landsvägen, hvarföre det är skäl att icke följa stranden längre utan vända upp till landsvägen.

Har man haft för afsigt att samtidigt bese *Kejsaråsen*, går detta väl för sig, ty man befinner sig nu helt nära vestra inkörsporten. Man behöfver blott gå några steg tillbaka. Vägen från Huutijärvi till *Kejsaråsen* är utprickad med ljusröd färg.

Från östra inkörsporten leder vägen vidare till *Kaivanto*, där Längelmävesi genom ett brett, djupt sund förenar sig med Roine. Ställets historie är följande: Under de sista åren af 1820-talet arbetades vid *Kaivanto* för att fälla Längelmävesi ett visst antal fot, men 1831, då väcket var fullbordadt, åtnöjde sig Neptunus icke med sådana halfva mesyrer, utan förstörde den ursprungliga bron samt bragte vattnen i Längelmävesi och Roine i nivå med hvarandra. Den därefter anlagda nya bron förstördes fyra eller fem år tillbaka genom våldeld och återuppbyggdes af järn.

Villor hafva uppförts å hvardera stränderna. På västra stranden, utanför kapten Björklings villa, har man bekväma sittplatser jämte en öppen och vacker utsikt öfver Roine.

Från östra sidan leder en med hvit färg utmärkt promenadled till *Vehoniemi åsen*, som utan tvifvel utgör pärlan af *Kangasala* sockens naturskönheter. En utflykt hit kan icke nog rekommenderas, isynnerhet sedan å stället under denna sommar genom Kansli-rådet A. Liljenstrands försorg ett utsigtstorn blifvit uppfördt.

### Pälkäne.

Lämplig stationsort inom Pälkäne socken är kyrkbyn **Onkkala**.

*Rum* finnes å gästgifveriet, hos handlanden Syrjänen samt hos fru Lauraeus.

*Apothek* med telefon till Tammerfors och *Kangasala*, flere handelsbutiker samt handtvärkare af flere slag.

Ett utsigtstorn är uppfördt å närbelägna *Syrjä* ås, hvarest en imponerande utsikt erbjuder sig öfver det öppna *Mallasvesi* åt sö-

der, det täcka, örika Pälkänevesi åt norr samt det väl odlade näset emellan de båda sjöarne, fullströdt med gårdar och byar.

På slätten, söder om åsen, ligger Mälkilä by, där Armfelt 1713, kringskuren af ryska hären, kämpande betäckte sitt återtåg emot Norden.

*Kostia* å genomflyter byns östra hörn. Längs stränderna af denna å, genom hvilken Pälkänevesi afbördar sin vattenmassa, hade Armfelt uppfört förskansningar, bakom hvilka han intagit en stark position. Nära åns utlopp i Mallasvesi finnas ännu välbibehållna skyttegravar kvar. Här måtte en het skärmytsling stått, ty talrika kulor hafva hittats här och där i åkerjorden ofvanom stället.

Den befästade platsen föll i ryssarnas händer genom en kringgående rörelse, som dessa gjorde. De gingo en mörk natt på flottor öfver Mallasvesi från Äimälä udde till Mälkilä stranden och angrepo finska hären i ryggen. Till bröstvärnet vid *Kostia* leder en spång nedanom folkskolan. En vägvisarestolpe länkar den besökandes uppmärksamhet på stället, där han bör vika af från allmänna landsvägen.

---

## Ö n s k a n.

Turistföreningens filial i Tammerfors anhåller förbindligast att den resande allmänheten måtte uppmärksamgöra filialens bestyrrelse på brister, som vidlåda de anordningar till turistväsendets fromma, som inom filialens verksamhetsområde blifvit vidtagna. Öfriga råd och upplysningar emotses äfven gärna. Meddelandena behagade adresseras till polismästaren i Tammerfors.





